

สาระัตถะแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี

The Essence of Dvaravati: History Value and Dhamma in Suphanburi Province.

¹เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย, ²พระครูสถิตธรรมาลังการ,
³พระปลัดยุตนา มาลาวิโส, ⁴วิกานดา ศรีศักดิ์ และ ⁵ภาติณี โกมลมิตร
¹Penphan Fuangfooloy, ²Phrakrusathitdhammalangkarn,
³Phrapalad Yuttana Malawangso, ⁴Wiganda Srisakda and ⁵Pasinee Komolmitr

^{1,2,3,4,5}วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
^{1,2,3,4,5}Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: penphan.fua@mcu.ac.th

Received: March 2, 2025; **Revised:** April 14, 2025; **Accepted:** April 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี 2) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาระัตถะแห่งทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีพื้นที่วิจัยในอำเภออู่ทอง และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองแล้วนำวิเคราะห์เพื่ออภิปรายผลและเสนอแนะด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) ประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี ปรากฏร่องรอยการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ปรากฏอยู่ในพื้นที่บริเวณเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสิ่งสร้างคุณค่าทางจิตใจ ความภาคภูมิใจกับร่องรอยโบราณสถานที่ยังหลงเหลืออยู่ 2) การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนา ซึ่งดินแดนแห่งนี้เคยเจริญรุ่งเรืองเป็นถึงเมืองท่าสำคัญ เป็นประตูแห่งการค้าขาย การแพร่กระจายของศาสนา และวัฒนธรรมอันหลากหลาย รวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอินเดียสู่ประเทศไทย 3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ชุดความรู้ เพื่อส่งเสริมให้เมืองโบราณอู่ทองเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอารยธรรมโบราณ รวมถึงการสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือ ทั้งหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงคุณค่าแห่งรอยธรรมของอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรีต่อไป

คำสำคัญ: สาระัตถะ; ทวารวดี; รอยธรรม

Abstract

This research article aims to: 1) Study the history, archaeological evidence, and cultural values of the Dvaravati civilization in Suphanburi Province. 2) Analyze the connection of Buddhism within the Dvaravati civilization in Suphanburi Province. 3) Develop educational media that convey the essence of the Dvaravati civilization in Suphanburi Province. This research article is a qualitative research, study conducted in U Thong District and Mueang Suphanburi District, Suphanburi Province. The research tools included surveys, interviews, and focus group discussions. The researchers collected data firsthand, then analyzed, interpreted, and presented the findings through descriptive writing. The study found that: 1) Historical and archaeological evidence reveals traces of the spread of Buddhism within the Dvaravati civilization, particularly in the area of the ancient city of U Thong, Suphanburi Province. These remnants offer spiritual value and a sense of pride in the remaining ancient sites. 2) The analysis of Buddhism's influence shows that this area once flourished as a major port city, serving as a gateway for trade, religious dissemination, and diverse cultural exchange. It was a crucial point in the spread of Buddhism from India to Thailand. 3) The development of educational media and knowledge sets aims to promote U Thong Ancient city as a learning center and cultural tourism destination. Building collaborative networks between public and private sectors is also crucial to preserving the spiritual heritage and enduring values of the Dvaravati civilization in Suphanburi Province.

Keywords: Essence; Dvaravati; Dhamma

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์ เป็นความพยายามหาคำตอบด้วยวิธีการสืบสวนค้นหาความจริง ต่างจากการเล่าเรื่องแบบเพนิยายหรือนิทานปรัมปราที่เล่าต่อ ๆ กันมา โดยสิ่งที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ได้ไต่สวนนั้นคือการกระทำของมนุษย์ ผ่านการเดินทางไปยังสถานที่ที่เคยเกิดเหตุการณ์และใช้หลักฐานในการยืนยัน ไม่เพียงเท่านั้นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ยังแสดงถึงความพยายามวิพากษ์และตีความหลักฐานด้วย (พุทธพล มงคลวรรณ, 2561) ความพยายามอธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์พัฒนาการของบ้านเมืองได้ในหลาย ๆ ด้าน การอธิบายและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ยังสัมพันธ์กับกรอบแนวคิด มุมมอง ซึ่งในการหาคำตอบที่แตกต่างกันไป การศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับแนวพินิจประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง ประวัติศาสตร์ความคิด และประวัติศาสตร์ระยะยาวมากขึ้น ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมทวารวดีเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นเมื่อราว 2,000 ปีก่อน จนถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย แม้แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับ “พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี” (เพ็ญพรรณเพ็ญพูลอย, 2565) พบประเด็นการเปลี่ยนแปลงของข้อเท็จจริงด้วยเช่นกัน ด้วยผู้ศึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีค้นพบหลักฐานใหม่ที่นำไปสู่ทศรูปใหม่เพิ่มขึ้น

ความพยายามสืบสวนว่า อารยธรรมทวารวดี คืออะไร มีแหล่งกำเนิดอยู่ที่ใด เคลื่อนมาจากไหน มีลักษณะเป็นอย่างไร จากการศึกษาในเบื้องต้น ได้พบบันทึกในเอกสารจีน อ้างถึงเป็นครั้งแรกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 7 ในนามว่าโตโลโปตี้ หรือ จุยล่อพัตตี้ ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ตีความว่าเป็นรัฐในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา จึงมีผู้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า เมืองหลวงของทวารวดีจะต้องอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งใน 5 จุดนี้ คือ นครปฐม ออยุธยา ลพบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี (ธิดา สาระยา, 2537) ซึ่งหลักฐานเกี่ยวกับทวารวดีที่พบ เป็นรูปแบบ

ศิลปกรรมจากคติความเชื่อในทางพุทธศาสนา นักประวัติศาสตร์เรียกศิลปะแบบที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นว่า ศิลปะแบบทวารวดี ดังนั้นศิลปะแบบทวารวดีจึงสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางสังคมภายใต้บริบทของพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมทวารวดี โดยมีพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมร่วมกัน จากการสำรวจของสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ได้ขุดค้นพบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงินสมัยทวารวดีจำนวน 9 เหรียญ ในเขตพื้นที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในจำนวนนี้มีเหรียญเงิน 3 เหรียญที่ปรากฏจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตจำนวน 2 บรรทัด อ่านว่า “ศรีทวารวดี ศุวรูปุณยา” แปลว่าการบุญของพระเจ้าศรีทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 (เขมชาติ เทพไชย, 2557) นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานว่าในตัวเมืองอู่ทองและนอกเมือง มีโคกเนินดินเป็นที่ตั้งของสถูปเจดีย์โบราณ ตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ ไม่น้อยกว่า 20 แห่ง จากการพบหลักฐานทางด้านโบราณคดีในบริเวณเมืองโบราณอู่ทองเป็นจำนวนมากพบว่าเป็นโบราณสถานสมัยทวารวดี ส่วนโบราณวัตถุที่พบในตัวเมืองและนอกเมืองอู่ทอง ถูกค้นพบโดยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวของเมืองอู่ทอง และได้ตั้งข้อสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของเมืองอู่ทองไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ศาสตราจารย์ผอง บวชเชอเลียร์ (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2540) ตั้งข้อสมมติฐานไว้ว่าราชธานีของอาณาจักรพูนันอาจอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณเมืองอู่ทอง ขณะที่รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (2549) ได้กล่าวไว้ในการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่องอู่ทอง เมืองสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม: ผ่านหลักฐานพระพุทธศาสนาสมัยเริ่มแรกและรอยลูกปิด ณ เมืองโบราณอู่ทองและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง สุพรรณบุรี ระหว่างวันที่ 7-8 กันยายน 2556 สรุปได้ว่า เมืองอู่ทองและปริมณฑลคือบริเวณศูนย์กลางของรัฐหรือแคว้นสำคัญที่พัฒนาขึ้นในสมัยสุวรรณภูมิ เพราะมีโบราณสถานวัตถุสนับสุนนมากกว่าที่อื่น ๆ สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตคนไทย เป็นรูปแบบการเรียนรู้รากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นตัวตนของชนชาติไทยอย่างแท้จริง และเพื่อลดทอนการครอบงำของพหุวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดของ วินัย พงศ์ศรีเพียร (2543) ที่กล่าวไว้ว่า “..ความเข้าใจแก่นแท้ของวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชาติ เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เท่านั้น เพราะประวัติศาสตร์ทำให้เราได้ว่า ลักษณะเฉพาะของสังคมของเราในปัจจุบันได้พัฒนาขึ้นมาบนพื้นฐานของอะไรบ้าง..” ดังนั้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ นอกจากจะเป็นการแสวงหาความหมายที่แฝงอยู่ในเหตุการณ์ของอดีตแล้ว ยังได้เรียนรู้ วิธีการบันทึกของนักประวัติศาสตร์ ในแต่ละยุครู้ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการสร้างองค์ความรู้ ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมประเพณี โดยนำพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมผสานจากการหลอมรวมกันทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะของศิลปวัฒนธรรมทวารวดี ที่เชื่อมโยงความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม คติความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันจากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้นนั้น กล่าวได้ว่า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ มีอายุในราวยุคเหล็ก ยุคสุวรรณภูมิ พูนัน อมรวดี ทวารวดี อู่ทอง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การนำคุณค่าประวัติศาสตร์และอารยธรรมทวารวดีสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างรายได้ให้กับชุมชน ท้องถิ่น

และประเทศ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เป็นการดึง “จุดเด่น” ของสิ่งที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์หรือศิลปวัฒนธรรมมาสร้างเป็น “จุดขาย” ที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี พัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้อารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ขับเคลื่อนสู่การท่องเที่ยวเชิงมรดกท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของแผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี 2) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในยุคอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาระแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้มีการบูรณาการระหว่างศาสตร์ คือการพัฒนาสังคม มนุษยศาสตร์ และพระพุทธศาสนา เป็นต้น วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี สำนักงานการท่องเที่ยวสุพรรณบุรี เป็นต้น คณะผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยกับชุมชนในพื้นที่และภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นโครงการวิจัยนี้ จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้พื้นฐานก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดี ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในยุคอารยธรรมทวารวดีของพื้นที่ต่างๆ ของโบราณสถานและโบราณวัตถุกับพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี นำไปสู่การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาระแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรีที่เป็นประโยชน์ต่อ นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้ที่สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาระแห่งทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สาระดีแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยมีกระบวนการศึกษาข้อมูลร่วมกับการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย ในการรวบรวมข้อมูลวิจัย มีรายละเอียดประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Document Research) แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมทวารวดี เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี จากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความ บันทึกรวบรวมจากห้องสมุด พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สำนักศิลปากร ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจ (survey) หลักฐานทางโบราณคดี เช่น เจดีย์ อัฐิ เนินดิน และร่องรอยหลักฐานอารยธรรมทวารวดีที่ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่แบบเจาะจง (สารัตถะจากอะไร ที่บ่งบอกอารยธรรมทวารวดี (เรื่องเล่า) การเล่าเรื่องผ่านอาณาจักรที่ล่มสลาย The Lost Kingdom) จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนในพื้นที่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี 2) ประชาชนท้องถิ่น และ 3) เจ้าหน้าที่สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี จำนวน 8 คน ทั้งในพื้นที่วิจัยและที่ตั้งของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ขั้นตอนที่ 4 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ที่จัดเก็บข้อมูลในการรวมกลุ่มสมาชิก จากการทำงานร่วมกัน จากการสนทนากลุ่มประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี 2) ประชาชนท้องถิ่น และ 3) เจ้าหน้าที่สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 5 นำผลการศึกษาวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จัดทำเป็นโมเดล นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัย จัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นรูปเล่มเอกสาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ข้อมูลทั้งเชิงเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนามเมืองโบราณ อู่ทอง พบว่าการเคลื่อนอารยธรรมทวารวดี เกิดมาจากการเชื่อมโยงเส้นทางการค้าขายในอดีต ซึ่งพ่อค้าได้นำสินค้าเดินทางเข้ามาพร้อมกับพระภิกษุและกลุ่มพราหมณ์ที่นำหลักศาสนาและวัฒนธรรม เกิดการซึมซับและหลอมรวมขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต ความเชื่อกันขึ้นมาในรูปแบบที่ผสมผสานขึ้นมาใหม่ผ่านช่วงเวลาเกือบ 600 ปี และขยายขยายย้ายจุดศูนย์กลางไปตามบริบทของความเจริญในแต่ละช่วงเวลาและในแต่ละชุมชนนั่นเอง จนเริ่มมีวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสมกลมกลืนจนเกิดการคาบเกี่ยวและทำให้ความโดดเด่นของอารยธรรมทวารวดีจางลง แต่ก็มีได้หายไปจากพื้นที่แต่อย่างใด อารยธรรมทวารวดียังคงสถิตอยู่ ณ ดินแดนเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะหลงเหลือเพียงซากปรักหักพังของโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือแม้แต่แค่คำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า การเผยแพร่อารยธรรมจากอินเดียสู่ในภูมิภาคนี้ สืบเนื่องมาจากพ่อค้าชาวอินเดียเดินทางเข้ามาติดต่อกับชาวพื้นเมืองด้วยการแจกของขวัญ แจกยารักษาโรค แจกเครื่องรางป้องกันภัยอันตราย (ผาสุก อินทราวุธ, 2542) จากนั้นจึงฝึกหัดเรียนภาษาพื้นเมือง แล้วจึงลงหลักปักฐานสร้างครอบครัว แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันไปในตัว (ชิน อยู่ดี, 2510) รวมถึงการนำหลักศาสนาของกลุ่มพราหมณ์และพระภิกษุออกมาเผยแพร่อารยธรรมจากอินเดียเช่นเดียวกัน

ผู้วิจัยพบว่า ประเทศไทยเพิ่งจะมาศึกษา ร่องรอยอารยธรรมทวารวดี ได้ราว 140 ปี โดยเฉพาะแหล่งที่พบโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่มีอายุมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6-11 ซึ่งเกิดจากความสัมพันธร่วมกับการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองโบราณอุทอง สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ก็เป็นเพียงแนวคิดหรือความเชื่อที่ได้รับจากข้อมูลที่ได้ศึกษามาเท่านั้น และจากการศึกษาเชิงเอกสารทำให้ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดข้อมูลได้ ดังนี้

1. จากการศึกษาพบหลักฐานว่า เมืองโบราณอุทองมีร่องรอยการติดต่อค้าขายกับอินเดียมาตั้งแต่ตอนปลายของยุคเหล็กช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5 สมัยราชวงศ์โมริยะ-คุงคะ จนถึงสมัยคุปตะและสมัยหลังคุปตะ
2. หลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุด คือ พระพุทธรูปดินเผาถือบาตร 3 องค์และพระพุทธรูปนาคปรก ที่เป็นประติมากรรมศิลปะอมราวดีตอนปลาย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-10
3. เจดีย์และวิหารหลายหลังบริเวณเมืองโบราณอุทองเป็นศิลปะสมัยราชวงศ์ปาละ มีลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธรูปนามหายาน เช่น การยกเก็จในแต่ละด้านของเจดีย์ พระพุทธรูปสำริดจากเจดีย์หมายเลข 11
4. เมืองต่าง ๆ มีความเจริญตามสายน้ำ เพราะสะดวกในการเดินทางเพื่อทำการค้าขาย ซึ่งอาจารย์ศรีศักร ยังกล่าวสนับสนุนว่า เมืองโบราณอุทองเป็นศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 เพราะอยู่ในทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและมีร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากที่สุด
5. นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีตั้งสมมติฐานว่า เมืองโบราณอุทอง เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี โดยเสนอว่าทั้งสุพรรณบุรีและนครปฐมต่างก็เป็นเมืองท่าชายฝั่งเหมือนกัน และมีความเห็นว่าพระเจ้าทรงธรรมมุนี ที่ปรากฏในแผ่นจารึกเป็นพระนามของกษัตริย์ที่ครองเมืองอุทอง อาจไม่ใช่กษัตริย์แห่งอาณาจักรเจนละ นอกจากนี้ยังพบจารึกบนฐานธรรมจักรจารึกพระนามของพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ พุ่ชวาง อำเภอกำแพงแสน แสดงให้เห็นว่าในเวลานั้นมีการปกครองระบบกษัตริย์อยู่แล้ว
6. นักประวัติศาสตร์ตั้งข้อสันนิษฐานว่า นครปฐม เป็นราชธานีแรก ก่อนจะเคลื่อนตัวไปยังเมืองต่าง ๆ
7. นักโบราณคดีชาวอังกฤษ มีความเห็นว่า อาณาจักรทวารวดีนั้นอยู่ที่เมืองอุทอง ซึ่งก่อนหน้านี้เคยเป็น พุ่ชวัน มาก่อน การได้รับอิทธิพลจากพุ่ชวัน จนพัฒนาเป็นทวารวดี และที่สำคัญเมืองอุทอง ไม่ได้ร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 แต่ชุมชนมีการเคลื่อนตัวย้ายไปถิ่นที่อื่น ๆ
8. มีผู้คนอาศัยที่บริเวณเมืองอุทองตั้งแต่ยุคหินใหม่มาแล้ว ด้วยเมืองอุทองนี้เป็นเมืองโบราณที่สำคัญและโดดเด่นในเรื่องการติดต่อค้าขาย เพราะเมืองอุทองเป็นจุดเชื่อมระบบการติดต่อทางน้ำ เช่น ลำน้ำทวน แม่น้ำจรเข้สามพัน แม่น้ำท่าว่า และแม่น้ำท่าจีน

9. ภายหลังจากสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 โดยพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3-12 พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก พระเจ้าอโศกมหาราชต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ส่งสมณทูต 9 สาย เดินทางออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสายที่ 8 ด้วยการนำของพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระเดินทางมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งก็คือ พม่า ไทย กัมพูชา ในปัจจุบัน

10. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 พระพุทธศาสนาในอินเดียอ่อนแอลง เพราะถูกแทรกแซงจากศาสนาอื่นๆ จนเสื่อมลงและสูญหายไปจากอินเดียในที่สุด แต่เจริญรุ่งเรืองในดินแดนต่างๆ ตามที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงเมืองโบราณอุทองด้วยเช่นกัน

11. กรมศิลปากรสำรวจพบหลักฐานทางโบราณคดีภายในและภายนอกเขตคูเมืองโบราณอุทอง ซึ่งตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ ไม่น้อยกว่า 20 แห่ง

วัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี สรุปได้ว่า สภาพภูมิประเทศของเมืองโบราณอุทองมีลักษณะเป็นแหล่งเมืองท่าชายฝั่งและเป็นเมืองการค้าขายสินค้า มีทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมกับบวชผู้เดิน ทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการพัฒนาของชุมชนต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย กระแสความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองและความมั่นคงไปด้วยทรัพยากรที่มากมาย ส่งผลให้กลุ่มพ่อค้าวานิช นักบวชผู้สืบทอดการเผยแผ่ศาสนา และนักเดินทางแสวงโชค เดินทางเข้ามาสู่ดินแดนแห่งนี้้อย่างมากมาย ชุมชนเมืองอุทองเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยยุคเหล็กต่อมา มีการแพร่เข้ามาของ ภาษา ศิลปวัฒนธรรม พราหมณ์และพระพุทธศาสนา พร้อมกับการค้าขายที่เชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนของประเทศต่างๆ เพราะเป็นเมืองท่าที่สำคัญ มีการฝังตัวของบุคคลภายนอกที่เข้ามาให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ของสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการขยายอำนาจ ถ้ายทอดอำนาจ สร้างระบบชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ บนความแปลก ความแตกต่าง รวมถึงความกลมกลืนและการหล่อหลอมทางพระพุทธศาสนา จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่า มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นกลุ่มๆ ในบริเวณภาคกลางสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา จากหลักฐานที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นทำให้เชื่อได้ว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในสมัยทวารวดีอย่างมาก ช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาระแห่งทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โบราณวัตถุ จากนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ร่วมกับการวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่จะเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เพื่ออธิบายการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ของพื้นที่วิจัยเพื่อนำเสนอ สาระแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยจัดกิจกรรมสานเสวนา ในประเด็นสาระแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี ประชาชนท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งร่วมกันอภิปราย (ร่าง) แผ่นพับชุดความรู้ “รอยธรรมแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี”

เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียสู่เมืองโบราณอู่ทอง (สุพรรณบุรี) และการผลิตวิดิทัศน์เพื่อสื่อสารองค์ความรู้สู่สาธารณะ เผยแพร่ออกสู่วงวิชาการและองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และคุณค่าแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เมืองโบราณอู่ทองมีร่องรอยการติดต่อค้าขายกับอินเดียมาตั้งแต่ตอนปลายของยุคเหล็กช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5 สมัยราชวงศ์โมริยะ-คุงคะ เรื่อยมาจนถึงสมัยคุปตะและสมัยหลังคุปตะ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นก็แพร่กระจายเข้ามาพร้อมกับการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ สอดคล้องกับช่วงเวลาที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตสายที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.อ.(บาลี); 1/58, มหาวิส.(บาลี); 1/6/82) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยเชื่อว่าได้แก่ จังหวัดนครปฐมและเมืองอู่ทอง (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) แล้วประดิษฐานพระพุทธศาสนาจนเป็นปึกแผ่นแพร่หลาย และการพบหลักฐานทางโบราณวัตถุ เช่น ลูกปัดหลากสีทั้งหินและแก้ว เหริยญาปาณทองแดงของจักรพรรดิวิคโตรินุส กษัตริย์ของจักรวรรดิโรมัน และมีความสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 13 (ผาสุก อินทรารุช, 2542) รวมถึงหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุด คือ พระพุทธรูปดินเผาถือบาตร 3 องค์ และพระพุทธรูปนาคปรก ที่เป็นประติมากรรมศิลปะอมราวดีตอนปลาย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-10 ซึ่งในช่วงเวลานั้นมีพ่อค้าชาวพุทธจากกลุ่มแม่น้ำกฤษณา-โคทาวรี เดินทางเข้ามาติดต่อกับชาวทวารวดี ได้นำเอาพระพุทธศาสนาจากศูนย์กลางพุทธศาสนาในอินเดียได้เข้ามาเผยแผ่ให้ชุมชนโบราณที่เมืองอู่ทอง อีกทั้งการศึกษาค้นคว้าของสุภาพรรณ ณ บางช้าง (2529) พบจารึกคาลา เย ธมมา 2 หลักที่ไทรบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 8-11 อาจจัดเป็นจารึกของไทยด้วยก็ได้ เนื่องจากบริเวณที่พบเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทยมาก่อน การค้นพบว่าเจดีย์และวิหารหลายหลังบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง ส่วนมากเป็นศิลปะสมัยราชวงศ์पालะ ซึ่งมีลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธศานามหายาน เช่น การยกเก็จในแต่ละด้านของเจดีย์ พระพุทธรูปสำริดจากเจดีย์หมายเลข 11 สันนิษฐานว่าเมืองต่าง ๆ มีความเจริญตามสายน้ำ เพราะสะดวกในการเดินทางเพื่อทำการค้าขาย เมืองโบราณอู่ทอง ถือเป็นศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 เพราะอยู่ในทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและมีร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนเมืองนครชัยศรี จะเจริญอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 จากหลักฐานองค์ประกอบ ศรีศักร วัลลิโกดม (2549) ซึ่งให้เห็นว่าศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มน้ำจรเข้สามพัน เคยเป็นศูนย์กลางของรัฐพูนันที่ชื่อว่า โตโลโปตี้ (To-Lo-Po-Ti) ที่นำมาซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนแห่งนี้เช่นกัน สอดคล้องกับสมมติฐานของ ฉอง บวสเชอเลียร์ ที่ว่าเมืองโบราณอู่ทองเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี และหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอายุเก่าแก่จำนวนมาก มีลักษณะที่เป็นสมัยเจนละ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 เมืองอู่ทองเป็นศูนย์กลางทางการค้าในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่นครปฐม และการย้ายศูนย์กลางเมืองทำนองนี้เอง ด้วยเหตุจากการขยายตัวของเมืองและภัยจากอ่างเก็บน้ำและเขื่อนพังทลายเกิดความเสียหายอย่างหนัก ผู้คนจึงเคลื่อนย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่อื่นๆ และเป็นสาเหตุที่ทำให้เมืองอู่

ทองต้องโรยราเสื่อมสภาพลงไป พระเจ้าทรงธรรมมุนี ในแผ่นดินจารึกเป็นพระนามของกษัตริย์ที่ครองเมืองอุทอง ไม่ใช่กษัตริย์แห่งอาณาจักรเจนละ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลานั้นมีการปกครองในระบบกษัตริย์อยู่แล้ว ภาษาสันสกฤตคำว่า “ทวารวดี” แปลว่า “ด้วยประตู่” ซึ่งหมายถึง เมืองท่า และคำว่า “ทวารวดี” อาจเทียบได้กับเมืองทวารกา ซึ่งเป็นเมืองของพระกฤษณะ ในมหากาพย์เรื่องมหาภารตะ

ศาสตราจารย์ฌอง บวสเซอร์เชอเลียร์ ตั้งสมมติฐานว่า เมืองโบราณอุทองเป็นเมืองหลวงของรัฐทวารวดี สอดคล้องกับหลักฐานการพบจารึกพระนามกษัตริย์ทวารวดีบนแผ่นทอง (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545) ซึ่งสังคมทวารวดีครอบคลุมปริมณฑลที่กว้างไกลกว่าอำนาจทางการเมืองของรัฐ ประชากรในสังคมทวารวดีแม้จะมีลักษณะร่วมบางประการทางศิลปวัฒนธรรมอันมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง แต่ก็แตกต่างกันในเชิงชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ ซึ่งเดิมเชื่อว่าชนเผ่ามอญซึ่งเดิมเชื่อว่าเป็นเจ้าของวัฒนธรรมทวารวดี ประเด็นอาณาจักรทวารวดีนั้นอยู่ที่เมืองอุทอง ซึ่งก่อนหน้านั้นเคยเป็นพูนัน มาก่อน การได้รับอิทธิพลจากพูนัน จนพัฒนาเป็นทวารวดี และที่สำคัญเมืองอุทอง ไม่ได้ร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 แต่ชุมชนมีการเคลื่อนตัวย้ายไปถิ่นที่อื่น ครอริทซ์ เวลส์ ได้ทำการขุดค้นที่เมืองอุทอง พบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้เคยอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรพูนัน เมื่อพูนันเสื่อมไปแล้วจึงเกิดเป็นทวารวดีขึ้นมา และหลักฐานที่แสดงว่าเมืองอุทองไม่ได้ร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ดร.ธิดา สาระยา (2538) ได้กล่าวไว้ว่ามีเครือข่ายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม-อุทอง-คูบัว แล้วจึงเกิดการเชื่อมโยงบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่า พัฒนาการของรัฐ (ศรี) ทวารวดีสัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญชายฝั่งทะเล ตรงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งมีชื่อปรากฏในเอกสารจีนว่า พูนัน

2. การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี

ด้วยการอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้

2.1 ประเด็นความเชื่อมโยงตามหลักฐานทางภูมิศาสตร์

พบว่าดินแดนบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ มีลักษณะทางกายภาพทางภูมิศาสตร์ที่แบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ ผืนแผ่นดินใหญ่ (Mainland) ตั้งอยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดียและทิศใต้ของประเทศจีน ที่สำคัญอยู่ติดกับทะเล เช่น พม่า ไทย สิงคโปร์ เขมร และเวียดนาม ผืนแผ่นดินคาบสมุทร (Peninsula) ติดต่อกับทะเล มีลักษณะเป็นแหลมใหญ่ยาวยื่นลงไปบนทะเล 3 ส่วน คือ คาบสมุทรพม่า คาบสมุทรมลายู และคาบสมุทรอินโดจีน และผืนแผ่นดินที่เป็นเกาะ (Islands) เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในทะเล หรืออยู่ในมหาสมุทร เช่น มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ประเทศไทยมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องที่ได้รับประโยชน์จากลมทะเล เอื้อต่อการค้าด้วยเรือทางทะเล เป็นจุดหมายปลายทางของเส้นทางคมนาคมค้าขาย เมืองโบราณอุทองอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเล ทำให้มีฐานะเป็นเมืองท่าการค้าขายทางทะเลที่สำคัญ สอดคล้องกับคุณธิดา สาระยา (2532) ได้กล่าวไว้ว่ามีเครือข่ายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม-อุทอง-คูบัว แล้วจึงเกิดการเชื่อมโยงบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรม นับเป็นพัฒนาการของอารยธรรมทวารวดีกับศูนย์กลางสำคัญชายฝั่งทะเลบริเวณปากแม่น้ำโขงที่เรียกว่า พูนัน อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (2549) สนับสนุนว่าเมืองโบราณอุทองเป็น

ศูนย์กลางของอารยธรรมทวารวดีนั้นอยู่ที่เมืองอู่ทอง อีกทั้งการกระจายตัวอยู่ตามลำน้ำและลุ่มน้ำเก่า ที่เป็นสาขาหรือต้นสายน้ำของแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ว่าการค้าทางทะเลมีเส้นทางที่เป็นย่านของเมืองท่าและสถานีการค้าขายสู่ดินแดนภายใน ที่พิจารณาจากองค์ประกอบทั้งหลายแล้วเห็นว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มน้ำจรเข้สามพัน ซึ่งสันนิษฐานว่าลุ่มน้ำจรเข้สามพันนี้เคยเป็นศูนย์กลางของรัฐพูนันที่ชื่อว่า โทโลโปตี (To-Lo-Po-Ti) ที่นำมาซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนแห่งนี้เช่นกัน

2.2 ประเด็นความเชื่อมโยงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จากบันทึกการเดินทางของพระภิกษุเหียนจั่ง (Hiuan Tsang) หรือพระถังซำจั๋ง เดินทางจากจีนไปสืบศาสนาในอินเดีย โดยทางบกในปี พ.ศ.1172 และเดินทางกลับจีนในปี พ.ศ. 1188 ในบันทึกกล่าวถึงหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับดินแดนที่อยู่ระหว่างพม่ากับเขมร ปรากฏชื่อคือ โถ-โล-โป-ตี ซึ่งนักวิชาการตีความว่าเป็นชื่อของอาณาจักรที่ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ทวารวดี และจากบันทึกการเดินทางของพระภิกษุฮ้อจิง (I-Tsing) พระภิกษุชาวจีนที่เดินทางไปแสวงบุญโดยทางน้ำราวพุทธศตวรรษที่ 13 บันทึกนี้กล่าวว่าได้เดินทางออกจากเมืองกวางตุ้ง (Canton) ไปยังประเทศอินเดีย โดยผ่านท่าเรือของอาณาจักรที่สำคัญหลายแห่งและปรากฏชื่อ ทวารวดี (Dvaravati) ด้วย ต่อมานายปอล เปลลียอต (Paul Pelliot) ศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางสายไหมของประเทศจีนและประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถัง พบว่ากล่าวถึงชื่อของอาณาจักรหนึ่งคือ ฉวนโลโปตี (Tchouan -lo po-ti) หรือ โถ-โล-โป-ตี ซึ่งแน่ใจว่าตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ทวารวดี ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การศึกษาชุดค้นเรื่องชุมชนโบราณในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทยไว้มาก ทำให้ภาพของชุมชนสมัยอู่ทองมีความแจ่มชัดขึ้นและเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นถึงสภาพสังคมสมัยทวารวดีอู่ทองว่ามีอยู่จำนวนมากและกินบริเวณอย่างกว้าง ทำให้ทราบถึงความเก่าแก่ของแหล่งชุมชนต่างๆ ว่าในอดีตที่ แม้ว่าหลักฐานจะมีแค่พุทธศตวรรษที่ 8-9 แต่ก็ชี้ให้เห็นร่องรอยกลุ่มชนที่อยู่ในบริเวณภาคกลาง มีพัฒนาการและความเจริญมากพอที่จะสามารถรับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ และพบว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 รวมทั้งเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ สอดคล้องกับหลักฐานของศาสตราจารย์มอง บวสเซอร์ตั้งสมมติฐานว่า เมืองโบราณอู่ทองเป็นเมืองหลวงของรัฐทวารวดี เพราะพบจารึกพระนามกษัตริย์ทวารวดีบนแผ่นทอง (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545) สังคมทวารวดีครอบคลุมปริมาณที่กว้างไกลกว่าอำนาจทางการเมืองของรัฐ ประชากรในสังคมทวารวดีแม้จะมีลักษณะร่วมบางประการทางศิลปวัฒนธรรมอันมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง แต่ก็แตกต่างกันในเชิงชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ ซึ่งเดิมเชื่อว่าชนเผ่ามอญซึ่งเดิมเชื่อว่าเป็นเจ้าของวัฒนธรรมทวารวดี

2.3 ประเด็นความเชื่อมโยงตามร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี โดยแบ่งช่วงยุคอารยธรรมทวารวดีออกเป็น 4 สมัย คือ 1) สมัยก่อนทวารวดีตอนต้น (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 6 - 11) ในช่วงนี้ปรากฏการรับอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ได้แก่ ศิลปะอมราวดี ศิลปะคุปตะ และศิลปะหลังคุปตะ การพบรูปเคารพแสดงอิทธิพลศิลปกรรมอมราวดี ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 เชื่อมโยงว่าพุทธศาสนานิกายมหาสังฆิกะน่าจะมามีบทบาทที่เมืองอู่ทองในระยะเวลาดังนั้น 2) สมัยทวารวดีตอนต้น (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 13) พบหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอายุเก่าแก่จำนวนมาก มีลักษณะที่เป็นศิลปะสมัยเจนละ และเชื่อว่าในช่วง

พุทธศตวรรษที่ 11-12 เมืองอุททองเป็นศูนย์กลางทางการค้า และสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการย้ายศูนย์กลางเมืองท่าทางการค้า เพราะอ่างเก็บน้ำและเขื่อนพังทลาย ทำให้น้ำไหลเข้าท่วมเมืองโบราณอุททองจนได้รับความเสียหายอย่างมากมาย 3. สมัยทวารวดีตอนกลาง (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 - 15) สมเด็จพระเจ้าทรงนิพนธ์บันทึกรายงานเสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรี นับเป็นจุดเริ่มต้นของการกล่าวถึงศิลปะในภาคกลางของประเทศไทย และได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดี ทรงตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเมืองอุททองว่า "เมืองท่าอุททองเห็นว่าเป็นเมืองใหญ่มีกำแพงเมือง 2 ชั้น มีสระใหญ่ ๆ ขุดไว้หลายสระข้างในเมืองมีโคกอิฐ ซึ่งน่าจะเป็นวัดวาของเก่ามากมายหลายแห่งเจดีย์ยังคงรูปอยู่ก็มีบ้าง พบพระพุทธรูปที่มีฝีมือช่างคนเดียวกันกับที่พบที่พระปฐมเจดีย์" ซึ่งคาดว่ามีย้ายอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 4) สมัยทวารวดีตอนปลาย (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 - 18) เป็นช่วงเวลาที่ศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดีในภาคกลางเริ่มเสื่อมลงแล้ว อาจเป็นเพราะอิทธิพลทางการเมืองและศิลปกรรมขอมได้เข้ามาแทนที่ โดยเฉพาะในภาคอีสานตอนล่างและในภาคกลาง ซึ่งน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ลพบุรี อย่างไรก็ตามกลุ่มชนของทวารวดีหรือผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทหรือมหายานดั้งเดิมยังคงไม่ได้หายไปไหนและยังคงอยู่สืบเนื่องมาโดยตลอด สอดคล้องกับแนวคิดของสุจิตต์ วงศ์เทศ (2548) ที่ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 พบว่ารัฐทวารวดี (อุททอง) มีขอบเขตและวัฒนธรรมกระจายออกไปในหลายพื้นที่ทั้งทางตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีแหล่งอารยธรรมโบราณที่มีความเกี่ยวข้องต้องเป็น "เครือข่าย" กับบ้านเมืองและแคว้นที่อยู่โดยรอบ และแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดีของสมเด็จพระเจ้าทรงนิพนธ์ (2510) ก็ทรงเห็นว่า "สมัยที่ทวารวดีรุ่งเรืองนั้น มีอาณาเขตกว้างขวางถึงสุพรรณบุรี

2.4 ประเด็นเส้นทางและความเชื่อมโยงทางพระพุทธศาสนา เมืองโบราณอุททอง มีร่องรอยหลักฐานการตั้งชุมชนมาก่อนราว 2,500 ปี โดยใช้ลำน้ำทวนและแม่น้ำจรเข้สามพันเป็นเส้นทางหลัก นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า เมืองโบราณอุททองได้รับอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการปกครอง เพราะตั้งอยู่บนเส้นทางค้าโลกระหว่างจีนกับอินเดีย เชื่อมโยงแม่น้ำแม่กลอง ลำน้ำทวน แม่น้ำจรเข้สามพัน ลำน้ำท่าว่า แม่น้ำท่าจีน ให้มีความสัมพันธ์กับการค้าระหว่างชุมชนที่ห่างไกล พัฒนาการและการมีตัวตนของอารยธรรมทวารวดี เกิดจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำใกล้ทะเล มีอายุมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6-11 แต่เริ่มมีการศึกษาราว 140 ปีที่ผ่านมา การค้นพบเหรียญเงินและศิลาจารึก “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” และนักโบราณคดีทั้ง พอล วิทลีย์ และฌอง บวสเซอร์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ทวารวดี อยู่ที่เมืองอุททอง ศิลปวัฒนธรรมของสังคมทวารวดีมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง มีการปกครองแบบกษัตริย์ มีระบบชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ การเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี หลังจากการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 โดยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งสมณทูตมีพระโสณะเถระและพระอุตระเถระเดินทางมากับเรือขนส่งสินค้า เพื่อเผยพระพุทธศาสนาใน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม หลักฐานที่เป็นโบราณสถานภายในตัวเมืองอุททองและภายนอก ที่มีร่องรอยสถาปัตยกรรมศิลปะทวารวดีหรือศิลปะอมราวดีตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 8-10 สอดคล้องกับแนวคิดของ ผาสุก อินทราวุธ (2548) ผู้เชี่ยวชาญโบราณคดีทวารวดี ได้เสนอบทบาทสำคัญของเมืองอุททองในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อทางประวัติศาสตร์ ทวารวดี ด้วยเมืองโบราณอุททองเป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างถิ่น ทั้งทางตะวันตกและ

ตะวันออก ได้พบโบราณวัตถุสำคัญ ๆ หลายประเภท เช่น ลูกปัดหิน เป็นสินค้าที่มาจากอินเดียในสมัยราชวงศ์โมริยะ-คุงคะ นอกจากนี้ยังพบลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว เครื่องประดับทองคำ เมืองอุทองจึงเปรียบเหมือนเมืองท่าโบราณในสมัยทวารวดี และเมืองโบราณอุทองเป็นเมืองศูนย์กลางทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด เพราะพบประติมากรรม เช่น แผ่นดินเผารูปพระสงฆ์อุ้มบาตร และภาพปูนปั้น พระพุทธรูปนาคปรกมีรูปแบบคล้ายกับศิลปะสมัยอมราวดี งานสถาปัตยกรรมและประติมากรรมทางศาสนาเป็นจำนวนมาก ที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 12-13 ในยุคแรก

3. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สารัตถะแห่งทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการจัดกิจกรรมเสวนา ในประเด็นสารัตถะแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี ปราชญ์ท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม จัดทำแผ่นพับองค์ความรู้เรื่อง “รอยธรรมแห่งอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี” พร้อมทั้งนำเสนอชุดความรู้ “สารัตถะแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี” เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในการเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียสู่เมืองโบราณอุทอง (สุพรรณบุรี)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง สารัตถะแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี พบคุณค่าที่ได้คือ

1. เป็นแหล่งเรียนรู้อารยธรรมทวารวดี จากร่องรอยหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุในพื้นที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะบริเวณเมืองโบราณอุทอง ทั้งข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้พื้นที่ในบริเวณนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงคุณค่า (Tourism)

2. ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศาสนา ร่องรอยหลักฐานการเข้ามาของพระพุทธศาสนา การเจริญรุ่งเรืองด้วยการสร้างโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทั้งพระพุทธรูป สถูปเจดีย์ และการแพร่กระจายไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ที่ล้วนเป็นการเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจอย่างมั่นคงสืบเนื่องมิได้ขาดสาย จวบจนถึงปัจจุบัน (Knowledge)

3. คุณค่าของการมีตัวตนและการยอมรับ ซึ่งความมีอยู่ของพระพุทธศาสนา รวมถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ จากการเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิต และจรรยาโลงจิตใจของประชาชนไม่ว่าจะมาจากดินแดนแห่งใด เชื้อชาติไหน ทุกคนให้การยอมรับหลักสัจธรรมแห่งพระพุทธศาสนา คือ หลักพระไตรลักษณ์ หรือหลักธรรมะ (Dhamma)

แผนภาพที่ 1 : สาระตละแห่งทวารวดี: ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี

สรุป

จากการศึกษา ประวัติศาสตร์ คุณค่า และรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นไปเพื่อการรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เคยศึกษาคนคว่าเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี โดยเฉพาะบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะร่องรอยหลักฐานทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังคงหลงเหลืออยู่ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีต่างลงความเห็นว่าเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้นกระแสของพระพุทธศาสนาแห่งอารยธรรมทวารวดี และตั้งมั่นอยู่หลายร้อยปี และได้เสื่อมสลายไปแต่อย่างใด หากแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ต่อไปเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาร่องรอยอารยธรรมทวารวดี ด้านประวัติศาสตร์ ด้านคุณค่าและรอยธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี และการจัดกิจกรรมสัมมนาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงองค์ความรู้อารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้สร้างคุณค่ารวม 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระไตรปิฎก ที่ทุกคนสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี ซึ่งทำให้จังหวัดสุพรรณบุรียังคงความเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาได้ยาวนานจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปถอดบทเรียนเชิงพื้นที่ หรือกรณีศึกษาให้กับผู้เรียนด้านสังคมศาสตร์ ศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาดังนั้น สถาบันการศึกษาควรนำไปดำเนินการจัดศึกษา จัดการความรู้เชิงพื้นที่ สร้างประสบการณ์การเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป สำหรับประเด็นในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 ควรวิจัยเรื่องการศึกษาโบราณคดีของชุมชนอารยธรรมทวารวดีเมืองโบราณอู่ทอง เพราะเป็นการศึกษาเฉพาะจงจางเชิงพื้นที่ ซึ่งมีความหลากหลายและการไหลเลื่อนของช่วงเวลา

บรรณานุกรม

- เขมชาติ เทพไชย. (2557). *โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- ชิน อยู่ดี. (2510). *สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ธิดา สาระยา. (2537). *วัฒนธรรมทวารวดีกับการคลี่คลายของเมืองในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา, รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กำเนิดและพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (2538). *(ศรี) ทวารวดี: ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ผาสุก อินทรารุช. (2548). *สุวรรณภูมิจากหลักฐานทางโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผาสุก อินทรารุช. (2542). *ทวารวดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2540). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พุทธพล มงคลวรรณ. (2561). *การวิเคราะห์ตามแนวความคิดประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย. (2565). *การศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). *ครูกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2540). *แองอารยธรรมอีสาน แฉหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดี*. (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพฯ: มติชน.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2549). *ประวัติศาสตร์ โบราณคดี: เมืองอุทอง*. กรุงเทพฯ: ตำนานสุธาการพิมพ์.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2545). *คนไทยมาจากไหน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2529). *วิวัฒนาการงานเขียนบาลีในประเทศไทย: จารึก ตำนาน พงศาวดาร สำนั
ประกาศ*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 จังหวัดสุพรรณบุรี. (2545). *โบราณคดีเมืองอุทอง*. นนทบุรี:
สหมิตรพริ้นติ้ง.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2510). *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ศิวพร.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2519). *รายงานเสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรี อ้างอิงใน
เมืองอุทอง นิทานโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.